

Primljen 12.10.2009.

**PRIKAZ KNJIGE MILICE GAČIĆ RIJEČ DO
RIJEČI (LINGVISTIČKA ISTRAŽIVANJA ODNOSA
ENGLSKOGA I HRVATSKOG JEZIKA NA PODRUČJU
PRAVA I SRODNIH DISCIPLINA)**

*Vladimir Legac**

Učiteljski fakultet, Zagreb – Podružnica Čakovec

Milica Gačić

Riječ do riječi (lingvistička istraživanja odnosa engleskoga i hrvatskog jezika na području prava i srodnih disciplina)

Zagreb, Učiteljski fakultet – Profil, 2009., 300 str.

U proljeće 2009. godine izašla je knjiga pod naslovom *Riječ do riječi (lingvistička istraživanja odnosa engleskoga i hrvatskog jezika na području prava i srodnih disciplina)* sveučilišne profesorice Milice Gačić. Milica Gačić poznata je jezikoslovka, autorica četiriju monografija, više od desetak udžbenika i gramatika za učenje engleskog i francuskog jezika te autorica i suautorica mnogih znanstvenih članaka. Pravnici, leksikografi, leksikolozi, prevoditelji, anglisti, kao i mnogi drugi praktični korisnici, nadasve su joj zahvalni kao autorici imponantnog, specijaliziranog rječnika Englesko-hrvatskog rječnika prava, međunarodnih odnosa, kriminalistike i forenzičnih znanosti, kriminologije i sigurnosti (2004.). Ova redovita profesorica u trajnom zvanju predstojnica je Katedre za izobrazbu učitelja engleskog jezika na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje predaje suvremeni engleski jezik i lingvistiku te primijenjenu lingvistiku, dok na zagrebačkom Filozofskom fakultetu predaje terminologiju i terminografiju te korpusnu leksikografiju. Preko trideset godina predavala je engleski i francuski jezik struke na Visokoj policijskoj školi (Fakultetu kriminalističkih znanosti) u Zagrebu. U više je navrata vodila kolegije vezane uz strane jezike struke na poslijediplomskim studijima u Hrvatskoj (Filozofski

* Vladimir Legac, Učiteljski fakultet, Zagreb – Podružnica Čakovec,
e-mail:vladimir.legac@vus-ck.hr

fakultet u Zagrebu) i inozemstvu (Anglistika i amerikanistika Filozofskoga fakulteta u Ljubljani). Bila je glavni istraživač ili istraživač na više hrvatskih i međunarodnih projekata. Jedan je od aktivnih članova i osnivača Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku te član EURALEX-a.

Knjiga koju ovdje predstavljamo (u izdanju Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Profila) ima 300 stranica. Sadržaj knjige podijeljen je u tri velika poglavlja koja zajedno obuhvaćaju trideset i jednu tematski povezanu studiju (sve su na hrvatskom jeziku osim jedne koja je na engleskom). Naslovi su poglavlja sljedeći:

1. Leksikologija – leksikografija – terminologija
2. Korpusna istraživanja
3. Praktični problemi prevođenja.

Prije ovih poglavlja čitatelj vidi Sadržaj i Popis kratica te mu potom u Predgovoru autorica otkriva pozadinu nastanka ove knjige. Ona je plod njezinog preko trideset godina dugog bavljenja korpusnom lingvistikom. Tijekom toga razdoblja, paralelno uz nastavu jezika na visokoškolskoj ustanovi i bavljenja prevođenjem, profesorica se Gačić bavila lingvističkim temama koje se najvećim dijelom odnose na područje primijenjene lingvistike, posebno jezika struke pravnoga i kriminalističkog područja. Svoja saznanja i spoznaje, vrlo često istraživanjima riječi do riječi (kroz konkordancije) i poslagivanjem riječi do riječi, Milica Gačić zapisala je na papir i tako su nastali brojni radovi koji su objavljeni ili kao samostalni članci ili kao radovi u suautorstvu. Neki od tih radova odabrani su za ovu knjigu. Najviše je riječ o samostalnim autorskim djelima dok su tri rađena u suautorstvu. Od potonjih uvršteni su isključivo vlastiti autorski dijelovi. Glavni dio knjige donosi i četiri do sada još neobjavljene studije te jednu nadopunjenu. Iza ova tri poglavlja autorica daje Pojmovnik (u kojem su definirana značenja 32 pojma od središnje važnosti za sadržaj knjige), Popis literature (sa 112 relevantnih bibliografskih jedinica), Bilješke o izvorima (31 jedinica), Bilješke o sebi s popisom važnijih radova i Kazalo (s 242 navedena pojma i naznačenom stranicom na kojoj su obrađeni). Rad sadrži i 49 tablica i 8 dijagrama.

Prvopoglavlje, koje se primarno bavi LEKSIKOLOGIJOM, LEKSIKOLOGIJOM i TERMINOLOGIJOM, razrađeno je kroz sedam naslova. Ovdje, kao i kroz cijelu knjigu, dolazi do izražaja autoričino nastojanje da se objektivne znanstvene metode i pristupi primjene u istraživanjima na području primijenjene lingvistike i jezika općenito. Odmah je vidljivo kako su već najranija njezina istraživanja vezana uz računalnu tehnologiju i metode egzaktnog istraživanja te nam objašnjava kako su računala olakšala rad leksikologa i leksikografa – ona su dala poticaj proučavanju korpusa teksta stvaranjem mogućnosti automatske izrade indeksa ili konkordancije, pogotovo tzv. KWIC (*Key-word in Context Concordance*) konkordancije. Ti su

računalni programi omogućili istraživanje značenja kroz kontekst što nam je u knjizi zorno prikazano na primjeru engleske riječi *charge*.

Autorica potom razlaže odnos terminologija – leksikologija i terminografija – leksikografija te se snažno zalaže za razvoj terminoloških istraživanja i standardizaciju terminologije. Terminološkim istraživanjima, tvrdi profesorica Gačić, najviše doprinose dvije na prvi pogled međusobno kontradiktorne karakteristike suvremene znanosti: sve veća interdisciplinarnost u pristupu i sve veća specijalizacija. Specijalizacija znači produbljivanje spoznaja zbog kojih nastaje sve veća potreba stvaranja nove terminologije. Napredak znanosti i tehnologije, razvoj masovnih medija i međunarodnih političkih i trgovinskih odnosa, djelovanja država, političkih asocijacija i multinacionalnih kompanija s više službenih jezika čine standardizaciju termina nužnom. Ističe se i potreba opisnog objašnjavanja terminologije zbog izostanka standardizacije. Do toga često dolazi kada zbog različitog geografskog položaja ili povijesnih i socijalnih uvjeta postoje koncepti koji nemaju ekvivalenata ili su sami koncepti različitog sadržaja u različitim civilizacijama. U praksi to znači da u drugom jeziku ne postoji termin koji bi bio zamjenjiv terminom koji postoji u prvom jeziku, što nam je u knjizi opet zorno prikazano na primjeru izraza *criminal justice*, *parole* i *law enforcement* i njihove obrade u višejezičnim rječnicima. U svom zalaganju za standardizaciju terminologije autorica se zalaže da u odlučivanju kako će se neki termin prevesti s jednog jezika na drugi trebaju odlučivati jezično osviješteni stručnjaci određenog područja i stručnjaci za jezik(e) koji poznaju područje. Prema autorici prikladnu tribinu za raspravu o rabljenju termina pružaju stručni časopisi. Prevedeni termini u jeziku cilju trebaju biti istoznačni i jednako precizni i informativni kao u jeziku iz kojega su prevedeni. Prema ISO normi 704, termin treba biti jezično ispravan, točan, sažet i (ako je moguće) dopuštati stvaranje izvedenica.

Prvo se poglavlje nastavlja opisom metodologije rada na terminologiji kroz tri faze, što autorica pokazuje na primjeru terminologije u kriminalistici. Prva se faza sastoji od istraživanja suvremene kriminalističke literature i povijesne literature metodama ekscerpcije termina i metodom računalnih konkordancija. Druga faza na primjeru definiranja kriminalističke terminologije predstavlja razrada odgovarajućih deskriptora standardnih postupaka u izradi pojmovnika ili tezaurusa koji bi ukazali na međuodnose unutar terminologije koja se koristi u kriminalistici. Deskriptore se definira kao termine neke discipline ili znanosti koji su stavljeni u suodnos tako da oni obuhvaćaju termin i njegovu vezu s drugim hijerarhijski višim ili nižim terminima. Stavljanje terminologije koja se koristi u kriminalistici u suodnos s terminologijom koja se koristi u drugim jezicima čini treću fazu. U knjizi se daje vrlo vrijedna razrada deskriptora *oružje* i *weapons*.

Jedna jedinica u prvome poglavlju posvećena je komparabilnosti pojmova u

dvojezičnim pravnim rječnicima. U njoj je riječ kako se pravo razlikuje od zemlje do zemlje te se ističe kako je govoriti o komparabilnosti pojmova u pravu gotovo isto kao i uspoređivati neusporedivo jer se pravne definicije razlikuju ne samo od zemlje do zemlje, već od propisa do propisa i ovise o vremenu u kojem nastaju, a razlikuju se i postupanja u vezi s primjenom prava. Daje se tumačenje nastanka i razvoja prava u svijetu (common law, francusko pravo, i njemačko pravo, tj. kontinentalno pravo te *acquis communautaire*, odnosno dinamično pravno naslijeđe ili pravna stečevina Europske unije. Daju se primjeri koji ne ukazuju samo na nepodudaranje terminologije između pravnih sustava engleskog govornog područja i hrvatskog pravnog sustava, već i na nepodudaranje terminologije unutar samog engleskog govornog područja između američkog i britanskog varijeteta engleskog jezika kao i na razlike između pojedinih država SAD-a.

U zadnjoj jedinici ovoga poglavlja autorica upozorava na prednosti korištenja čestotnih podataka u leksikografiji, što je krajnje važno za potrebe izučavanja jezika struke, gdje ograničenost raspoloživog vremena zahtijeva objektivnu optimalizaciju sadržaja. U vezi s čestotnošću, autorica tumači razlike između općeg jezika i jezika struke. U prvome se lakše prepoznaju riječi koje imaju nisku učestalost, a lakše se prisjetiti riječi s visokom učestalošću, dok u potonjem visoka učestalost olakšava i prepoznavanje i prisjećanje jer nema izrazite polisemantičnosti. Ističe se kako u engleskom jeziku u funkciji pojedine struke, visokfrekventne riječi imaju još veći značaj s obzirom da su istraživanja pokazala da minimalni leksik od 2000 lematiziranih riječi i oko 500 kolokacija neke uže struke pokriva preko 90% prosječnog stručnog teksta. Zaključno možemo reći da čitavo prvo poglavlje zagovara i objašnjava uporabu metoda korpusne lingvistike u leksikologiji.

Drugo se poglavlje bavi KORPUSNIM ISTRAŽIVANJIMA i razrađeno je kroz 14 naslova. Najprije se daje povijesni pregled kvantitativnog, kontrastivnog i korpusnog pristupa u proučavanju jezika od Paninia do izrade prvih elektroničkih korpusa engleskog jezika za američki varijetet (Brown Corpusa) i za britanski varijetet (LOB Corpusa).

Ovdje moramo istaći da autorica ove knjige i u svjetskim razmjerima spada u pionire korpusne lingvistike. Njen se prvi susret s korpusom dogodio još kada je početkom 70-tih godina prošloga stoljeća kao studentica četvrte godina studija engleskog i francuskog jezika radila u Institutu za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Prva istraživanja jezika struke kaznenih disciplina provela je od 1978. do 1982. godine na korpusu veličine 120.000 riječi koji je obuhvaćao pet registara: jezik kaznenog materijalnog prava, kaznenog procesnog prava, kriminologije, znanosti o policiji i kriminalistike. Radovi iz ovoga poglavlja naslovljeni *Primjena računala u pripremi materijala za analizu leksika jezika struke* i *O osobinama i korištenju*

korpusa u istraživanjima za potrebe nastave predstavljaju povijesnu građu o prvom korištenju korpusne lingvistike u Srednjoj i Jugoistočnoj Europi jer su u njima opisani prvi postupci analize te nastajanje i uporaba prvog programskog paketa SAT za analzu jezika izrađenog u Srcu.

Članci iz ovoga poglavlja od neprocjenjive su vrijednosti svakome budućem potencijalnom kandidatu za korpusna istraživanja jer će u njemu dobiti autoričine detaljne upute kako obaviti odabir tekstova za korpusna istraživanja kao i kako će izgledati računalna obrada podataka pojavnica i različnica i lematizacija, dobivanje abecednog i frekvencijskog popisa riječi sadržanih u korpusu te izrade konkordancija i statističke analize teksta. Čitatelj zainteresiran za proučavanje jezika struke saznat će kako se određuje minimalni vokabular. U slučaju kaznenih disciplina, određivanjem optimalne donje čestotne granice ($f = 4$), autorica je dobila minimalni vokabular od 3.379 različnica izdvojenih od ukupno 12.000 različnica koliko ih je sadržao korpus kaznenih disciplina i koji je lematizacijom smanjen na 2.679. leksičkih jedinica. Utvrđeno je da je prosječna „pokrivenost“ teksta iznosila blizu 96%.

Minimalni vokabular neke struke ili registra jest popis riječi koji, sastavljen po određenim kriterijima, sadrži leksičke jedinice koje se najčešće koriste u komunikaciji u određenoj struci. Autorica u ovome poglavlju na praktičnim primjerima pokazuje kako se izradom minimalnog vokabulara i njegovom leksikografskom preradom u dvojezični rječnik može znatno pospješiti proces učenja jezika struke i svladavanje leksičke građe.

Na primjerima autoričnih korpusnih istraživanja osobitosti registra engleskoga jezika forenzičnih znanosti čitatelj će moći puno naučiti o raznim strukturnim tipovima predmodifikacije imenica i njihovom prevođenju na hrvatski jezik kao i o kompleksnim imeničkim sintagmama, frazeologiji i višeznačnosti i višefunkcionalnosti riječi u jeziku struke.

Ovo poglavlje još daje i nalaze istraživanja osobitosti glagolskih oblika u stručnom tekstu. Iz autoričine analize korpusa kriminologije nasilničkoga kriminaliteta engleskoga jezika vidljiva je očita pretežitost jednostavnih glagolskih oblika, a kod složenih pretežitost pasiva.

Nalazi autoričnih korpusnih istraživanja pokazali su kako mogu postojati velike razlike između pojedinih registara, odnosno da najčešće karakteristike jezika struke ne moraju uvijek vrijediti za sve registre. Precizni vokabular, kompleksna premodifikacija, sklonost korištenju sadašnjeg vremena, strukture koje sadrže pasiv, izbjegavanje korištenja različitih lica i izbjegavanje korištenja modalnih glagola, navodi profesorica Gačić, često se ističu kao osobitosti koje karakteriziraju engleski kao jezik struke. Međutim, autorica je svojim istraživanjima pokazala kako jezik kriminologije ne karakterizira izbjegavanje modalnih glagola i izbjegavanje uporabe

različitih lica u visokom stupnju, već samo razlika u obrascima uporabe. Modalni glagoli u korpusu kriminologije nasilničkog kriminaliteta najčešće imaju ekstrinzično značenje, ali se isto tako kod nekih glagola uočavaju uporabe u deontičkom i hipotetičnom značenju.

Treće je poglavlje razrađeno kroz 10 naslova i bavi se PRAKTIČNIM PROBLEMIMA PREVOĐENJA. Logičan je nastavak prva dva poglavlja jer stručna leksikologija, leksikografija, normiranje terminologije i izučavanje leksičkih, sintaktičkih i diskursnih osobitosti jezika ima svoju praktičnu primjenu u prevođenju. Profesorica Gačić zalaže se za primjenu egzaktnih istraživanja jezika za potrebe prevođenja te daje više primjera takavih istraživanja kako na leksičkoj tako i na sintaktičkoj razini. Pravnici će i prevoditelji pronaći ovdje veliki broj praktičnih rješenja za mnoge teške termine i izraze jer autorica posvećuje veliku pozornost tzv. „neprevedivim izrazima“. Kad je riječ o prevođenju ovakvih izraza u pravu i srodnim disciplinama, onda takvi izrazi nisu samo lingvistički neprevedivi, već se ovdje vrlo često radi i o civilizacijskoj neprevedljivosti zbog toga što se kulturni i socijalni obrasci u dva jezika ne poklapaju. Autorica upozorava kako problemi nastaju prvo zbog činjenice što sadržaji koji se kriju iza djela opisanih pravnim terminima nisu istovjetni i drugo zbog toga što se sadržaji i terminologija razlikuju ne samo u različitim nacionalnim varijetetima engleskoga jezika, već se npr. unutar američkog varijeteta engleskoga jezika pojmovi i sadržaj razlikuju od jedne do druge savezne države, odnosno u svim se državama mijenjaju promjenom zakona. Kako bi se izbjegli nesporazumi i uspješno preveli ovakvi izrazi, potrebno je uz pomoć metoda korpusne lingvistike proučiti sadržaje koje se kriju iza pojmova u dva sučeljena jezika.

Teme koje je profesorica Gačić obradila u ovoj knjizi od izuzetne su važnosti za područje izučavanja korpusne lingvistike i neprocijenjiv su doprinos hrvatskoj literaturi jezika struke. Od prve do zadnje stranice ova knjiga svjedoči o autoričinu osobnom znanstvenom putu i sinteza je njezinog tridesetgodišnjeg istraživačkog rada na području jezika struke iz pravnih i srodnih disciplina, korpusne lingvistike, terminologije i prevođenja. Knjiga će poslužiti kao izvrstan i zanimljiv izvor informacija svima onima koji su na bilo koji način vezani uz strani jezik struke, bilo da je riječ o nastavi, leksikografiji, terminološkom radu ili prevođenjem, a posebice svima onima koji se bave jezikom pravne struke. Sveučilišna profesorica Milica Gačić svojim je predanim radom postavila temelje korpusnim istraživanjima jezika struke u Hrvatskoj i ovome dijelu svijeta. Sigurno smo da će ova njezina knjiga poslužiti kao izvrstan priručnik i putokaz svima onima koji se žele upustiti u znanstvene vode korpusne lingvistike.